

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Прарэктар па вучэбнай рабоце

_____ А.В. Данільчанка
(подпіс) (ініцыялы, прозвішча)

(дата зацвярджэння)

Рэгістрацыйны № УД-_____/вуч.

Параўнальная граматыка беларускай і рускай моў

**Вучэбная праграма ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай
дысцыпліне для спецыяльнасці:**

1-21 05 01

Беларуская філалогія (па напрамках)

2015 г.

Вучэбная праграма УВА складзена на аснове АСВА1-21 05 01– 2013 і вучэбных планаў УВА № Д21-079/вуч. 2013г., УВА № Д21-080/вуч. 2013г., УВА № Д21-081/вуч. 2013г.

СКЛАДАЛЬНІК:

З.І. Бадзевіч, заг. кафедры, канд. філал. навук, дацэнт
(імя, імя па бацьку, прозвішча, пасада, вучоная ступень, вучонае званне)

РЭЦЭНЗЕНТЫ:

А.А. Лукашанец, прафесар, доктар філал. навук
(імя, імя па бацьку, прозвішча, пасада, вучоная ступень, вучонае званне)

Г.І. Кулеш, канд. філал. навук, дацэнт
(імя, імя па бацьку, прозвішча, пасада, вучоная ступень, вучонае званне)

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

Кафедрай _____ сучаснай беларускай мовы _____
(назва кафедры)
(пратакол № 10 ад _19.05.2015г.)

Навукова-метадычным саветам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта
(пратакол № 6 ад _29.06.2015 г.)

Тлумачальная запіска

Вучэбная дысцыпліна “Параўнальная граматыка беларускай і рускай моў” займае важнае месца ў сістэме падрыхтоўкі філолагаў-беларусістаў. Гэта абумоўлена некалькімі фактарамі. Па-першае, як вучыць нас дыялектыка, усё пазнаецца ў параўнанні. Па-другое, пры правядзенні супастаўляльнага (кантрастыўнага) аналізу студэнты бачаць у роднай мове значна больш, чым пры “аднамоўным” аналізе пэўных моўных фактаў і з’яў. Больш за тое, толькі праз супастаўленне (параўнанне) сістэм ці падсістэм беларускай і рускай моў выяўляецца спецыфіка пэўнай мовы, што дазваляе казаць пра яе адметнасць не толькі на ўсходнеславянскім фоне, але і на агульнаславянскім. Параўнальнае вывучэнне ўсходнеславянскіх моў будзе спрыяць больш глыбокаму асэнсаванню лінгвістычных з’яў, а ва ўмовах дзяржаўнага білінгвізму з яўляецца асновай методыкі выкладання беларускай мовы ў нацыянальнай школе.

Задачы вывучэння дысцыпліны:

- авалоданне лінгвістычнай тэорыяй пра падабенства і адрозненне ў фанетычным, лексічным і граматычным ладзе беларускай і рускай моў;
- раскрыць асноўныя заканамернасці развіцця ўсходнеславянскіх моў у іх узаемасувязі;
- паказаць агульныя рысы і спецыфічныя асаблівасці асаблівасці паміж беларускай і рускай мовамі ў іх фанетычным, лексічным і граматычным ладзе;
- сістэматызаваць веды, набытыя студэнтамі-філолагамі пры вывучэнні ўсіх іншых лінгвістычных дысцыплін і найперш курса “Сучаснай беларускай мовы”;
- навучыць будучых настаўнікаў-філолагаў заўважаць, кваліфікаваць і выпраўляць памылкі вучняў, у тым ліку выкліканыя моўнай сітуацыяй і праблемамі білінгвізму ў краіне.

У выніку вывучэння вучэбнай дысцыпліны студэнт павінен:

ведаць:

- фанетычныя рысы, агульныя і адрозныя для беларускай і рускай моў;
- пазіцыйныя і гістарычныя галосных і зычных гукаў, агульныя і адрозныя у беларускай і рускай мовах;
- акцэнталагічныя асаблівасці беларускай і рускай моў;
- арфаэпічныя асаблівасці беларускай і рускай моў;
- арфаграфічныя асаблівасці беларускай і рускай моў;
- змены ў сістэме словазмянення (скланення і спражэння) і функцыянальным выкарыстанні граматычных формаў у сінтаксічных канструкцыях у беларускай і рускай мовах;
- сістэму літаратурных нормаў беларускай і рускай моў, іх рэалізацыю ў маўленні.

умець:

- праводзіць сістэмнае супастаўленне і параўнанне фактаў беларускай і рускай моў у сінхронным і дыяхронным плане;
- выяўляць асноўныя заканамернасці беларускай і рускай моў у іх узаемасувязі на сучасным этапе іх функцыянавання;
- вызначаць агульныя і спецыфічныя з'явы ў беларускай і рускай мовах, асэнсоўваць прычыны існуючых адрозненняў;
- праводзіць розныя віды аналізу слоў слоў, словазлучэнняў і сказаў, вызначаючы спецыфічнае (адметнае) і ўніверсальнае ў іх змесце і форме;
- самастойна працаваць з навукова-даведачнай і метадычнай літаратурай па мовазнаўстве.

валодаць:

- нормамі вуснага і пісьмовага маўлення сучаснай беларускай і рускай літаратурнай мовы;
- навыкамі перакладу тэкстаў розных тыпаў і стыляў беларускай і рускай моў;
- праводзіць супастаўляльны лінгвістычны аналіз моўных адзінак беларускай і рускай моў;
- карыстацца інфармацыйна-даведачнымі і перакладнымі слоўнікамі беларускай і рускай моў.

Асноўным сродкам дыягностыкі засваення ведаў і авалодання неабходнымі ўменнямі і навыкамі па дысцыпліне “Параўнальная граматыка беларускай і рускай моў” з’яўляецца лінгвістычны аналіз моўных адзінак рознага тыпу – слова, словазлучэння, сказа, тэксту.

Для дыягностыкі могуць выкарыстоўвацца гутаркі, заданні тэставага характару, пісьмовыя работы, камп’ютарнае тэсціраванне, фронтальнае апытванне і іншыя формы кантролю.

Агульная колькасць гадзін, якая адводзіцца на вывучэнне вучэбнай дысцыпліны для студэнтаў **3 курса** (V семестр), складае **50** гадз.

Форма атрымання вышэйшай адукацыі – дзённая.

Колькасць аўдыторных гадзін складае **34** гадз.

Размеркаванне аўдыторных гадзін па відах заняткаў:

34 гадз. – практычныя;

Форма бягучай атэстацыі па вучэбнай дысцыпліне – залік.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ

ПАДЫХОДЫ ДА ВЫВУЧЭННЯ І ПРЫНЦЫПЫ ДАСЛЕДАВАННЯ БЛІЗКАРОДНАСНЫХ БЕЛАРУСКАЙ І РУСКАЙ МОЎ

Адрозненне мэт, задач і прынцыпаў *параўнальна-гістарычнага, тыпалагічнага і супастаўляльнага* падыходаў.

Параўнальныя граматыкі беларускай і рускай моў як прыватны выпадак *параўнальна-гістарычнага* падыходу.

Тыпалагічнае падабенства беларускай і рускай моў. Моўныя параметры і моўныя ўніверсаліі.

Супастаўляльнае падабенства: агульнае, універсальнае і спецыфічнае моўных адзінак пры супастаўленні. Тоеснасць (кангруэнтнасць), эквівалентнасць, неэквівалентнасць, безэквівалентнасць як істотныя супастаўляльныя характарыстыкі моўных адзінак.

ТЫПАЛОГІЯ МОЎНЫХ УЗРОЎНЯЎ

Тыпалогія гукавой арганізацыі беларускай і рускай моў. Тыпалогія кансанантных сістэм. Тыпалогія вакалічных сістэм. Вакалічныя і кансанантныя мовы.

Фанетыка-фаналагічная і інтанацыйна-рытмічная спецыфіка моў. Фанетычная спецыфіка беларускай мовы ў рускамоўным дачыненні. Чаргаванні як тыпалагічная рыса.

Тыпы чаргаванняў у беларускай і рускай мовах. Супастаўленне націску ў беларускай і рускай беларускай мовах.

Агульнае і адметнае ў графічных сістэмах беларускай і рускай моў. Алфавіт як элемент культурна-нацыянальнай і рэлігійнай геральдыкі.

Прынцыпы арфаграфічнай сістэмы беларускай і рускай моў, правапісныя нормы.

Універсальнае і спецыфічнае ў лексіцы беларускай і рускай мовы. Праблема эквівалентнасці і эквівалентаў пры перакладзе.

Дэнататыўныя адрозненні лексічных адпаведнасцей.

Канататыўная спецыфіка перакладчыцкіх эквівалентаў.

Нацыянальна-культурны кампанент у лексіцы. Безэквівалентная лексіка і лакуны. З'ява міжмоўнай аманіміі і параніміі.

Супастаўленне семантычнай структуры полісемічных слоў. Супастаўленне сінанімічных радоў. Супастаўленне семантычных палёў, тэрмінаў, уласных імёнаў.

Беларуска-рускія двухмоўныя слоўнікі.

Падабенствы і адрозненні фразеалагічнага складу беларускай мовы і рускай. Праблема перакладу фразеалагізмаў.

Марфемна-дэрывацыйная тыпалогія беларускай і рускай моў. Супастаўленне марфемнай структуры слова. Спецыфіка словаўтваральных мадэлей СБЛМ.

Граматычныя рысы падабенства і адрознення беларускай і рускай моў. Тыпалогія граматычных катэгорый самастойных часцін мовы. Супастаўленне граматычных форм часцін мовы.

Спецыфіка выражэння катэгорый роду, ліку, склону іменных часцін мовы. Катэгорыі трывання, часу, ладу і стану дзеяслова ў беларускай і рускай мовах.

Сінтаксічная тыпалогія. Універсальнае і спецыфічнае ў сінтаксічных мадэлях беларускай і рускай моў. Транзітыўная мадэль як паказальнік неэквівалентнасці сінтаксісу сучаснай беларускай мовы.

ПАТРАБАВАННІ ДА КУРСАВОГА ПРАЕКТА

Працэсу паглыблення, засваення і замацавання атрыманых ведаў па курсе “Параўнальная граматыка беларускай і рускай моў” садзейнічае напісанне курсавой работы па беларускай мове, якая з’яўляецца адной з важных форм падрыхтоўкі спецыяліста-філолага з вышэйшай адукацыяй.

Мэта напісання курсавой работы – паглыбіць і ўдасканаліць навыкі самастойнай даследчыцкай працы, выявіць уменне выкарыстоўваць атрыманыя веды для рашэння пэўных лінгвістычных задач па абранай, развіваць пазнавальнае лінгвістычнае мысленне.

У працэсе працы над курсавой работай студэнт павінен прадэманстраваць наступныя ўменні:

- абгрунтоўваць актуальнасць, навізну і практычную значнасць праблемы;
- працаваць з навуковай літаратурай, прадэмастраваць узровень лінгвістычнай дасведчанасці па праблеме, уменне апераваць лінгвістычнымі тэрмінамі і паняццямі;
- выбіраць, класіфікаваць і аналізаваць фактычны матэрыял, абагульняць назіранні над ім, рабіць вывады;
- раскрыць змест даследаванай тэмы, праблемы ў сістэматызаванай і паслядоўнай форме;
- выявіць культуру навуковага выкладу тэарэтычнага і фактычнага матэрыялу;
- выпрацоўка ўмення лагічна, паслядоўна і доказна фармуляваць свае меркаванні, назіранні і вывады па даследуемай праблеме;
- выпрацоўка ўмення публічнага выступлення, навуковай дыскусіі і абароны;
- падрыхтоўка да вырашэння выніковай задачы спецсемінара – выканання дыпломнай работы.

Асноўны змест курсавой работы складае аналіз і ацэнка сабранага і прыведзенага ў сістэму матэрыялу, выяўленне характэрнага і спецыфічнага ў ім.

Паводле характару апрацоўкі сабранага фактычнага матэрыялу курсавая работа можа мець аналітычны ці рэфератыўны характар. Работы аналітычнага характару патрабуюць самастойнага рашэння пастаўленай лінгвістычнай задачы. Вырашальным пры іх напісанні выступае ўменне раскласіфікаваць, сістэматызаваць і апісаць фактычны матэрыял у абраным аспекце даследавання. Рэфератыўны характар курсавой работы мае на мэце апісанне дыскусійных і спрэчных пытанняў мовазнаўства. Пры гэтым сутнасным становіцца ўменне адабраць і сістэматызаваць матэрыял, асэнсаваць моўныя канцэпцыі, ідэі, кірункі лінгвістычных школ, асобных даследчыкаў, аб’ектыўна ацаніць ужо зробленае, а таксама акрэсліць свой пункт гледжання на даследуемую праблему.

Вывучэнне навуковай літаратуры студэнтам не павінна абмяжоўвацца толькі напрацоўкамі беларускай і рускай лінгвістыкі, а па меры даступнасці і магчымасці вывучаць навуковую літаратуру іншых славянскіх моў.

Незалежна ад характару работы студэнт праходзіць усе неабходныя этапы даследніцкай дзейнасці: падбор навуковай літаратуры па тэме даследавання, асэнсаванне кірункаў даследавання, сістэматызацыя фактычнага матэрыялу, складанне плана даследавання, акрэсліванне цэласнай кампазіцыі работы.

На выкананне курсавой работы адводзіцца **8** гадз.

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНАЯ КАРТА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ

Нумар раздзела, тэмы, заняткаў	Назва раздзела, тэмы, заняткаў; пералік пытанняў для вывучэння	Колькасць аўдыторных гадзін				Матэрыяльнае забеспячэнне заняткаў (наглядныя, метадычныя дапаможнікі і інш.)	Кіруемая самастойная праца студэнтаў	Формы кантролю ведаў
		лекцыі	практычныя заняткі	семінарыя заняткі	лабараторныя заняткі			
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Параўнальная граматыка беларускай і рускай моў (34гадз.)	-	34	-	-			
1.1.	Падыходы да вывучэння і прынцыпы даследавання блізкароднасных беларускай і рускай моў (2 гадз.)		2					
1.1.	1. Адрозненне мэт, задач і прынцыпаў <i>параўнальна-гістарычнага, тыпалагічнага і супастаўляльнага</i> падыходаў. 2. Параўнальныя граматыкі беларускай і рускай моў як прыватны выпадак <i>параўнальна-гістарычнага</i> падыходу. 3. Тыпалагічнае падабенства беларускай і рускай моў. Моўныя параметры і моўныя ўніверсаліі. 4. Супастаўляльнае падабенства: агульнае, універсальнае і спецыфічнае моўных адзінак пры супастаўленні. 4. Тоеснасць (кангруэнтнасць), эквівалентнасць,		2			Энцыклапедыя “Беларуская мова” Хрэстаматыя па беларускай мове.		Вуснае апытванне

	неэквівалентнасць, безэквівалентнасць як істотныя супастаўляльныя характарыстыкі моўных адзінак.							
2.	Тыпалогія моўных узроўняў (32 гадз.)		32					
2.1.	Тыпалогія гукавой арганізацыі беларускай і рускай моў. 1. Тыпалогія кансанантных сістэм. 2. Тыпалогія вакалічных сістэм. 3. Вакалічныя і кансанантныя мовы. 4. Фанетыка-фаналагічная і інтанацыйна-рытмічная спецыфіка моў. 5. Фанетычная спецыфіка беларускай мовы ў рускамоўным дачыненні. 6. Чаргаванні як тыпалагічная рыса. 7. Тыпы чаргаванняў у беларускай і рускай мовах. 8. Супастаўленне націску ў беларускай і рускай беларускай мовах.		6			Хрэстаматыя па беларускай мове. Зборнік тэкстаў для лінгвіст. аналізу “Беларуская граматыка”, “Руская граматыка”		Вуснае апытванне Пісьмовы тэст
2.2.	Агульнае і адметнае ў графічных сістэмах беларускай і рускай моў. 1. Алфавіт як элемент культурна-нацыянальнай і рэлігійнай геральдыкі. 2. Прынцыпы арфаграфічнай сістэмы беларускай і рускай моў, правапісныя нормы.		6			Камп’ютарныя тэсты		Вуснае апытванне Пісьмовы тэст
2.3..	Універсальнае і спецыфічнае ў лексіцы		8			Перакладныя		Вуснае

	і фразеалогіі беларускай і рускай моў. 1. Праблема эквівалентнасці і эквівалентаў пры перакладзе. Дэнататыўныя адрозненні лексічных адпаведнасцей. 2. Канататыўная спецыфіка перакладчыцкіх эквівалентаў. 3. Нацыянальна-культурны кампанент у лексіцы. 4. Безэквівалентная лексіка і лакуны. 5. З’ява міжмоўнай аманіміі і параніміі. 6. Супастаўленне семантычнай структуры полісемічных слоў. 7. Супастаўленне сінанімічных радоў. 8. Супастаўленне семантычных палёў, тэрмінаў, уласных імёнаў. 9. Беларуска-рускія двухмоўныя слоўнікі. 10. Падабенствы і адрозненні фразеалагічнага складу беларускай мовы і рускай. 11. Праблема перакладу фразеалагізмаў.					лексікаграфічныя даведнікі беларускай мовы “РБС - 1982”, “БРС-1987”		апытванне Самастойная работа
2.4.	Марфемна-дэрывацыйная тыпалогія беларускай і рускай моў. 1. Супастаўленне марфемнай структуры слова. 2. Спецыфіка словаўтваральных мадэлей СБЛМ.		4			Марфемны слоўнік. Словаўтваральны слоўнік Электронны падручнік. Камп’ютарныя тэсты		Вуснае апытванне Письмовая работа

2.5.	Граматычныя рысы падабенства і адрознення беларускай і рускай моў. 1. Тыпалогія граматычных катэгорый самастойных часцін мовы. 2. Супастаўленне граматычных форм часцін мовы. 3. Спецыфіка выражэння катэгорый роду, ліку, склону. 4. Катэгорыі трывання, часу, ладу і стану ў беларускай і рускай мовах. 5. Сінтаксічная тыпалогія. 6. Універсальнае і спецыфічнае ў сінтаксічных мадэлях беларускай і рускай моў. 7. Транзітыўная мадэль як паказальнік неэквівалентнасці сінтаксісу сучаснай беларускай мовы.		8			Хрэстаматыя па беларускай мове. “Беларуская граматыка-1985”, “Руская граматыка - 1980” Электронны падручнік “Сучасная беларуская мова”.		Вуснае апытванне Кантрольная работа
------	--	--	---	--	--	--	--	--

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА

№ п/п	<i>Асноўная літаратура</i>	Год выдання
1.	Абабурка, М.В. Параўнальная граматыка беларускай і рускай моў	Мн., 1992.
2.	Анічэнка, У.В. Марфалогія ўсходнеславянскіх моў	Мн., 1973.
3.	Бордович, А.М. Сопоставительный курс русского и белорусского языков	Мн., 1999.
4.	Беларуская граматыка. Ч.1 – 2	Мн., 1985–1986.
5.	Беларуская мова. Энцыклапедыя.	Мн., 1994.
6.	Булахаў, М.Г. Развіццё беларускай літаратурнай мовы ў XIX-XX ст. ва ўзаемаадносінах з іншымі славянскімі мовамі / М.Г. Булахаў. - Мінск, 1958.	Мн., 1958.
7.	Булыко, А.Н. Сопоставительное описание русского и белорусского языков. Морфология	Мн., 1990.
8.	Гурскі, М. І. Параўнальная граматыка рускай і беларускай моў	Мн., 1972
9.	Граматыка беларускай мовы. Т. 1– 2.	Мн., 1962, 1963.
10.	Гируцкий, А.А. Белорусско-русский художественный билингвизм: типология и история, языковые процессы	Мн., 1990
11.	Кароткая граматыка беларускай мовы. Ч. 1.	Мн., 2007.
12.	Лукашанец А.А. Праблемы сучаснага беларускага словаўтварэння.	Мн., 2013.
13.	Сопоставительный анализ восточнославянских языков / Под ред. А.А. Лукашанца, А.М. Мезенко. -	Мн., 2005
	<i>Дадатковая літаратура</i>	
14.	Бернштейн, С.Б. Сравнительная грамматика славянских языков	М. 2005.
15.	Гаспаров, Б.М. Сравнительная грамматика славянских языков / Б.М. Гаспаров, П.С. Сигалов. - В 2 т.	- Тарту, 1974.
16.	Зверев, А.Д. Словообразование в современных восточнославянских языках	М., 1981.
17.	Ломтев, Т.П. Сравнительно-историческая грамматика восточнославянских языков	М., 1961.
18.	Толстой, Н.И. История и структура славянских литературных языков	М., 1988.
19.	Филин, Ф.П. Происхождение русского, украинского и белорусского языков	Л., 1972.

ПЕРАЛІК ПРАКТЫЧНЫХ ЗАНЯТКАЎ

№ п/п	Тэма практычных заняткаў	Колькасць гадзін
1.	Падыходы да вывучэння і прынцыпы даследавання блізкароднасных беларускай і рускай моў	2
2.	Тыпалогія гукавой арганізацыі беларускай і рускай моў	6
3.	Агульнае і адметнае ў графічных сістэмах беларускай і рускай моў	6
4.	Універсальнае і спецыфічнае ў лексіцы і фразеалогіі беларускай і рускай моў.	8
5.	Марфемна-дэрывацыйная тыпалогія беларускай і рускай моў	4
6.	Граматычныя рысы падабенства і адрознення беларускай і рускай моў	8
	Усяго	34 гадз.

Тэматыка практычных заняткаў

1. Тэма: Падыходы да вывучэння і прынцыпы даследавання блізкароднасных беларускай і рускай моў – 2 гадз.

1. Адрозненне мэт, задач і прынцыпаў *параўнальна-гістарычнага, тыпалагічнага і супастаўляльнага* падыходаў.

1. 2. Параўнальныя граматыкі беларускай і рускай моў як прыватны выпадак *параўнальна-гістарычнага* падыходу.

2. 3. Тыпалагічнае падабенства беларускай і рускай моў. Моўныя параметры і моўныя ўніверсаліі.

3. 4. Супастаўляльнае падабенства: агульнае, універсальнае і спецыфічнае моўных адзінак пры супастаўленні. 4. Тоеснасць (кангруэнтнасць), эквівалентнасць, неэквівалентнасць, безэквівалентнасць як істотныя супастаўляльныя характарыстыкі моўных адзінак.

2. Тэма: Тыпалогія гукавой арганізацыі беларускай і рускай моў – 6 гадз.

1. Тыпалогія кансанантных сістэм.

2. Тыпалогія вакалічных сістэм.

3. Вакалічныя і кансанантныя мовы.

4. Фанетыка-фаналагічная і інтанацыйна-рытмічная спецыфіка моў.

5. Фанетычная спецыфіка беларускай мовы ў рускамоўным дачыненні.

6. Чаргаванні як тыпалагічная рыса.

7. Тыпы чаргаванняў у беларускай і рускай мовах.

8. Супастаўленне націску ў беларускай і рускай беларускай мовах.

3. Тэма: Агульнае і адметнае ў графічных сістэмах беларускай і рускай моў – 6 гадз..

1. Алфавіт як элемент культурна-нацыянальнай і рэлігійнай геральдыкі.

2. Прынцыпы арфаграфічнай сістэмы беларускай і рускай моў, правапісныя нормы.

4. Тэма: Універсальнае і спецыфічнае ў лексіцы і фразеалогіі беларускай і рускай моў – 8 гадз.

1. Праблема эквівалентнасці і эквівалентаў пры перакладзе. Дэнататыўныя адрозненні лексічных адпаведнасцей.

2. Канататыўная спецыфіка перакладчыцкіх эквівалентаў.

3. Нацыянальна-культурны кампанент у лексіцы.

4. Безэквівалентная лексіка і лакуны.

5. З'ява міжмоўнай аманіміі і параніміі. 6. Супастаўленне семантычнай структуры полісемічных слоў.

7. Супастаўленне сінанімічных радоў. 8. Супастаўленне семантычных палёў, тэрмінаў, уласных імёнаў.

9. Беларуска-рускія двухмоўныя слоўнікі.

10. Падабенствы і адрозненні фразеалагічнага складу беларускай мовы і рускай.

11. Праблема перакладу фразеалагізмаў.

5. Тэма: Марфемна-дэрывацыйная тыпалогія беларускай і рускай моў – 4 гадз.

1. Супастаўленне марфемнай структуры слова.
2. Спецыфіка словаўтваральных мадэлей СБЛМ.

6. Тэма : Граматычныя рысы падабенства і адрознення беларускай і рускай моў – 8 гадз.

1. Тыпалогія граматычных катэгорый самастойных часцін мовы.
2. Супастаўленне граматычных форм часцін мовы.
3. Спецыфіка выражэння катэгорый роду, ліку, склону.
4. Катэгорыі трывання, часу, ладу і стану ў беларускай і рускай мовах.
5. Сінтаксічная тыпалогія.
6. Універсальнае і спецыфічнае ў сінтаксічных мадэлях беларускай і рускай моў.
7. Транзітыўная мадэль як паказальнік неэквівалентнасці сінтаксісу сучаснай беларускай мовы.

ПРЫКЛАДНЫЯ ТЭСТАВЫЯ ЗАДАННІ ПА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЕ “ПАРАЎНАЛЬНАЯ ГРАМАТЫКА БЕЛАРУСКАЙ І РУСКАЙ МОЎ”

Выкарыстанне ў адукацыйным працэсе комплексных тэставых заданняў забяспечвае засваенне студэнтамі спецыфікі вучэбна-даследчай дзейнасці на розных ўзроўнях, што дазваляе эфектыўна дыягнаставаць фарміруемыя лінгвістычныя кампетэнцыі.

1. Адзначце словы, у якіх ёсць літары ці надрадковыя знакі, якіх няма ў рускай мове:

1) Пад’езд	6) джала
2) дзеці	7) падзагалавак
3) цешча	8) паджаць
4) (на) траве	9) вераб’і
5) траўка	10) шчодры

2. Перакладзіце словы (словазлучэнні) на рускую мову. Запішыце гукі, якімі адрозніваюцца словы ў беларускай і рускай мовах:

- 1) Трум – ? _____ []
- 2) мячык – ? _____ []
- 3) сем – ? _____ []
- 4) сучча – ? _____ []
- 5) дрожджы – ? _____ []
- 6) сядзела ў садзе – ? _____ []
- 7) глытаць – ? _____ []
- 8) дзёгаць – ? _____ []
- 9) гліна – ? _____ []
- 10) любоў – ? _____ []

3. Перакладзіце словы на беларускую мову. Запішыце гукі, якімі адрозніваюцца словы ў беларускай і рускай мовах:

- 1) Глыбь – ? _____ []
- 2) дядя – ? _____ []
- 3) приезжать – ? _____ []
- 4) берег – ? _____ []
- 5) блестеть – ? _____ []
- 6) лавка – ? _____ []
- 7) сижу – ? _____ []
- 8) букварь – ? _____ []
- 9) верфь – ? _____ []
- 10) гуси – ? _____ []

4. Перакладзіце словы на рускую мову і пастаўце ў іх націск:

- 1) Валёнкі – _____
- 2) рэмень – _____
- 3) крапіва – _____
- 4) адзінаццаць – _____
- 5) рэшата – _____
- 6) фартух – _____

- 7) дровы – _____
- 8) ікаць – _____
- 9) каромысла – _____
- 10) валасы – _____

5. Перакладзіце словы (спалучэнні слоў) на рускую мову. Адзначце тыя словы, якія адрозніваюцца месцам націску ў беларускай і рускай мовах:

- 1) Крэмень – _____
- 2) гліняны – _____
- 3) сястрын – _____
- 4) рымляне – _____
- 5) кіламетр – _____
- 6) цыган – _____
- 7) працэнт – _____
- 8) лопух – _____
- 9) параліч – _____
- 10) за год – _____

6. Устаўце прапушчаныя літары я ці е:

бел. – *рус.*

- 1) П...рон – п...рон
- 2) Дзев...ць – дев...ть
- 3) Вас...мнаццаць – вос...мнадцать
- 4) Пам...ць – пам...ть
- 5) С...ржант – с...ржант
- 6) Г...рой – г...рой
- 7) Н...красаў – Н...красов
- 8) Прып...ць – Прип...ть
- 9) Б...тхов...н – Б...тхов...н
- 10) ...ўропа – ...вропа

7. Перакладзіце на беларускую мову наступныя словы:

- 1) Район
- 2) жёлтый
- 3) ежедневный
- 4) тепло
- 5) одежда
- 6) радио
- 7) несём
- 8) жизнь
- 9) тёща
- 10) ель

8. Перакладзіце на беларускую мову наступныя словы:

- 1) несём
- 2) жена
- 3) своей

- 4) несёте
- 5) олимпиада
- 6) биолог
- 7) ольха
- 8) областной
- 9) солнце
- 10) проездной

9. Перакладзіце на беларускую мову наступныя словы:

- 1) Судья
- 2) свинья
- 3) колосья
- 4) мыться
- 5) мягкий
- 6) многовластие
- 7) ружьё
- 8) свадьба
- 9) наталя
- 10) келья

10. Адзначце пары слоў, якія правільна перакладзены на беларускую мову:

- 1) Парыльня – парилка
- 2) узбуджальнік – возбудитель
- 3) дадатак – приложение
- 4) світанак – утро
- 5) пясняр – певец
- 6) вытворца – утваральнік
- 7) уцякач – беглец
- 8) прасаванне – утюжка
- 9) гатунак – сорт
- 10) забаўніца – плясунья

11. Адзначце словазлучэнні, правільна перакладзеныя на беларускую мову:

- 1) Алімпійская медаль
- 2) афіцэрскі шынель
- 3) адна броў
- 4) выгадны продаж
- 5) новы рукапіс
- 6) вялікая пачка
- 7) спелы яблык
- 8) густы цень
- 9) пародзісты гусь
- 10) сіняе чарніла

12. Адзначце словазлучэнні, правільна перакладзеныя на рускую мову:

- 1) Нечитабельный запис
- 2) старинная летопись
- 3) широкая прастор
- 4) портретная живопись
- 5) острая боль
- 6) синия чернила
- 7) горькая полынь

- 8) бескрайний степь
- 9) стеклянная банка
- 10) кровавый мозоль

13. Адзначце спалучэнні слоў (словазлучэнні), правільна перакладзеныя на беларускую мову:

- 1) Тры новых сталы
- 2) тры доўгія калоны
- 3) метраў у ста ад дома
- 4) за пятнаццаць кіламетраў ад горада
- 5) пяць прачытаныя кнігі
- 6) дзве тысячы
- 7) паўтара тоны
- 8) паўтара мільёна
- 9) два лішнія дні
- 10) двое даярак

14. Адзначце спалучэнні слоў (словазлучэнні), правільна перакладзеныя на беларускую мову:

- 1. Двое сыноў
- 2. усіх двое
- 3. двое дзвярэй
- 4. два паляўнічыя
- 5. за тры крокі ад нас
- 6. дзве цэлыя і тры сёмыя
- 7. тры цэлыя і пяць восьмых
- 8. (знаходзіўся) кіламетры за чатыры
- 9. паўтары нормы
- 10. абодва сыны
- 11.

15. Адзначце спалучэнні слоў (словазлучэнні), правільна перакладзеныя на беларускую мову:

- 1) Выпісваць газеты
- 2) пераварываць павіддзя
- 3) даказываць правату
- 4) падкормліваць расліны
- 5) удваіваць лік
- 6) авалодаваць ведамі
- 7) даследаваць тэму
- 8) праветраваць памяшканне
- 9) запісваць у сшытак
- 10) разглядываць зблізку

16. Адзначце спалучэнні слоў (словазлучэнні), правільна перакладзеныя на беларускую мову:

- 1) Стягивать одеяло
- 2) оклеивать обоями
- 3) взбадривать шуткой
- 4) засальваць огурцы
- 5) надайваць много молока
- 6) надламліваць веточку
- 7) накалывать ягоды

- 8) нанизвать рыбу
- 9) подписывать протокол
- 10) показывать марки

17. Адзначце словазлучэнні, у якіх парушаны сінтаксічныя нормы:

- 1) Дзякаваць выкладчыка
- 2) пасмяяцца з малога
- 3) жартаваць над сяброўкай
- 4) дараваць сына
- 5) схадзіць за хлебам
- 6) ехаць у млын
- 7) пайсці за доктарам
- 8) падобны на маці
- 9) хадзіць па лясам
- 10) хварэць на грып

18. Адзначце словазлучэнні, у якіх парушаны сінтаксічныя нормы:

- 1. загадчык кафедрай
- 2. ажаніцца з Валяй
- 3. пайсці па дзіця
- 4. чатыры апошнія гады
- 5. дзівіцца з унука
- 6. кпіць са знаёмага
- 7. разумнейшы за сястру
- 8. гуляць па вечарам
- 9. знаёмая хірург Марыя Іванаўна
- 10. чытаць лепей Алесі

ПЕРАЛІК РЕКАМЕНДУЕМЫХ СРОДКАЎ ДЫЯГНОСТЫКІ

Для кантролю якасці адукацыі па вучэбнай дысцыпліне “Параўнальная граматыка беларускай і рускай моў” выкарыстоўваюцца наступныя сродкі дыягностыкі:

- тэсты па вывучаемых раздзелах (тэмах);
- вуснае (пісьмовае) апытванне падчас заняткаў;
- пісьмовыя кантрольныя работы;
- камп’ютарныя тэсты;
- пісьмовыя работы (пераклады);
- адзнака па практычных занятках;
- выніковае тэсціраванне;
- выніковыя формы атэстацыі (залік).

ХАРАКТАРЫСТЫКА ІНАВАЦЫЙНЫХ ПАДЫХОДАЎ ДА ВЫКЛАДАННЯ ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ

Метады інавацыйнага навучання:

- метады праблемнай нагляднасці;
- метады лінгвістычнай алузіі;
- метады актывізацыі асацыятыўных сувязей і інш.

Прыёмы работы на аўдыторных занятках:

- асацыятыўны;
- прыём складання тэматычнай сеткі,
- прыёмы складання схем.
- лінгвадыдактычная дыскусія, дыспут і інш.

Матэрыяльна-дыдактычны блок інавацыйных тэхналогій звязаны з новай функцыяй лінгвістычнай нагляднасці, якая забяспечвае кіраванне пазнаваўчай дзейнасцю студэнтаў праз апарат эмоцый.

ПАТРАБАВАННІ ДА СТУДЭНТАЎ ПРЫ ВЫВУЧЭННІ ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ

Ацэнка ведаў студэнтаў на працягу семестра (вучэбнага года) праводзіцца ў адпаведнасці з “Палажэннем аб рэйтынгавай сістэме ацэнкі ведаў студэнтаў па дысцыпліне ў Беларускай дзяржаўнай універсітэце”, зацверджаным Загадам рэктара БДУ № 38-ОД ад 04.02.2008, і складаецца:

- з вынікаў работы на практычных занятках (ацэньваюцца ў балах адпаведна з рэйтынгавай карткай);
- выканання кантралюемай самастойнай работы ацэньваюцца ў балах адпаведна з рэйтынгавай карткай);
- выканання пісьмовых работ (ацэньваюцца ў балах адпаведна з рэйтынгавай карткай).Этапы засваення зместу вучэбнага матэрыялу фіксуюцца ў рэйтынгавай картцы.

ПРАТАКОЛ УЗГАДНЕННЯ ВУЧЭБнай ПРАГРАМЫ ЎСТАНОВЫ ВЫШЭЙШАЙ АДУКАЦЫІ

Назва дысцыпліны, з якой патрабуецца узгадненне	Назва кафедры	Прапановы аб зменах у змесце вучэбнай праграмы па вучэбнай дысцыпліне	Рашэнне, прынятае кафедрай, якая распрацавала вучэбную праграму (з указаннем даты і нумара пратакола)
1. Гістарычная граматыка	Гісторыі беларускай мовы	няма	Зацвердзіць Пратакол № 12 ад 19.05.2015 г.
2. Гісторыя беларускай літаратурнай мовы	Гісторыі беларускай мовы	няма	Зацвердзіць Пратакол № 12 ад 19.05.2015 г.
3. Сучасная руская мова	Рускай мовы	няма	Зацвердзіць Пратакол № 10 ад 24.06.2015 г.

ДАПАЎНЕННІ І ЗМЭНЫ ДА ВУЧЭБнай ПРАГРАМЫ ЎСТАНОВЫ ВЫШЭЙШАЙ АДУКАЦЫІ

- на ____ / ____ вучэбны год

№№ пп	Дапаўненні і змены	Падстава

Вучэбная праграма перагледжана і адобрана на пасяджэнні кафедры
(пратакол № ____ ад _____ 2016_ г.)

Загадчык кафедры

_____ (ступень, званне) _____ (подпіс) _____ (Ініцыялы, прозвішча)

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Дэкан факультэта

____прафесар____ I.C. Роўда_____
(ступень, званне) (подпіс) (Ініцыялы, прозвішча)